

ENDÜSTRİLEŞMENİN CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI TEKSTİL -MODA TASARIMINDA KİMLİK ARAYIŞINA ETKİLERİ¹

THE EFFECTS OF INDUSTRIALIZATION ON THE SEARCH OF IDENTITY OF TEXTILE-FASHION DESIGN IN POST REPUBLIC ERA

Özgün CAN², Mehmet ÖZKARTAL³

ÖZET

Ülkemizde ekonomik anlamda lokomotif sektör konumunda olan tekstil sektörü, tekniğin ve sanatın birleştiği bir daldır. Türkiye tekstil sektöründe, yüzyıllardır ürünler ve sanatsal tasarımlar yapılmaktadır. Cumhuriyetin ilanından önce halk ve seçkin tabaka için yapılmış dokuma ve baskı örnekleri incelendiğinde çok zengin bir motif ve desen altyapısıyla karşılaşılmaktadır. Tekstil sektörü ve sanatı, cumhuriyet döneminden sonra 1960, 1970 ve 1980'lere kadar olan zaman diliminde gelişme sürecindeyken İspanyol paça gibi giysi formlarıyla, İngiliz ve Fransız jakarlı kumaşların desenlerinden ve üretim tekniği açısından Avrupa ülkelerinden büyük oranda etkilenmiş ve zengin motif altyapısından uzaklaşmıştır. Bu çalışmanın amacı, cumhuriyet sonrası endüstrileşmenin Türk tekstil kimlik sorununa olan etkilerini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, Kimlik, Tekstil Endüstrisi, Moda Eğilimleri.

ABSTRACT

Textile industry, the leading sector economically, is a branch of the mixture of technique and art. Artistic design and products have been made for hundreds of years in Turkish Textile Industry. When the patterns of woven and print that were made for both public and upper class in pre-republican era are examined we come up a pretty rich pattern and ornament background. While textile industry and art had been in a development process till 1960s, 1970s and 1980s it was affected by European trends , patterns and production techniques such as bell-bottomed trousers or English and French jacquard loom and moved away its rich ornament background. The aim of this study is to examine the effects of industrialization on the identity problem of Turkish textile industry which has lasted after the period of the republic.

Key Words: Textile, Identity, Textile Industry, Fashion Trends.

¹ Bu makale, "Sanatta Kimlik ve Etkileşim" konulu sempozyumda (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından 10-13 Mayıs 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen uluslararası sempozyum) bildiri olarak sunulmuştur.

² Öğr. Gör. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, 32260 ISPARTA, Tel: 0246 211 4906, ozguncan@sdu.edu.tr

³ Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, 32260 ISPARTA, Tel: 0246 211 4659, mehmetozkartal@sdu.edu.tr

1. GİRİŞ

Ülkemizde yüzyıllardır var olan tekstil, hem teknolojinin hem de sanatın birleştiği endüstriyel bir sektördür. Ülkemiz coğrafyasında tekstil sektöründe yüzlerce yıllık bilgi birikimi, kültür ve deneyimler yatmaktadır. Bu birikimin sonucunda çok zengin bir motif ve desen altyapısına sahip olan tekstil sektörümüz, sanayileşmenin de getirdiği imkânlarla daha da gelişmiştir.

Tekstil ilk zamanlar dokuma ile üretilmiş kumaş anlamına gelirken günümüzde uygulama alanı oldukça genişlemiştir. Şimdi bu terim, lif ve filamentlerden yapılmış sadece dokuma, örme ve dokusuz yüzey (non-woven) kumaşları değil, aynı zamanda iplik, sicim, file, dantel, teknik tekstiller, akıllı tekstiller olmak üzere çok çeşitli alanlar için kullanılmaktadır (Taylor, 1999:3). Tekstilin bir dalı olan moda en genel tanımıyla değişimi ifade etmektedir. Genellikle giyim kuşamla eş anlamlı görülmesine rağmen insana dair her alanı kapsayan bir olgudur. Beğenilerdeki kısa ya da uzun vadeli değişimler moda eğilimlerini oluşturmaktadır (Ertürk, 2011:1). İnsanın tüm toplumsal etkinliklerini kapsayan moda, çoğu toplumlarca giysi ve süslenme ile özdeşleştirilmiştir. Toplumsal statünün ve cinsiyetin en belirgin göstergelerinden biri olan giyim ise, toplumsal yapılar içindeki konumların farklı çağlarda nasıl algılandığını ve statü sınırlarının nasıl belirlendiğini göstermektedir (Crane, 2003:12). Moda, ekonomik koşullar ve teknolojik gelişmelere paralel olarak toplumların uygarlık gelişmeleri, ahlak anlayışları, gelenek ve görenekleri doğrultusunda ortaya çıkmaktadır (Gümü, 1995:20). Yeni olan, bütün alışkanlıkları alt üst eden, insanı modernleştiren bir kavram olarak düşünüldüğünde, modanın Türk insanının çağdaşlaşma sürecine önemli katkısı olduğu kabul edilebilir. (Koca ve Koç, 2010:263).

Dünya nüfusunun artmasına paralel olarak artan giyinme ihtiyaçlarının da hızlı bir şekilde karşılanabilmesi için büyük bir hammadde ihtiyacının oluşması ve bunun için tedarik zincirleriyle büyük üretim yerlerinin kurulması, makineleşmeyle teknik bilgi ve teknolojinin öneminin artması tekstilde endüstrileşme olarak adlandırılabilir.

Endüstrileşmenin farklı tanımları da yapılmaktadır. Bazıları endüstrileşmenin, teknolojilerin benimsenmesi, işletmelerin büyümesi ve sayılarının azalması şeklinde devam eden bir süreç olduğunu belirtirken, bazıları endüstrileşmeyi, diğer sektörlerde kullanılan

yönetim ve işletmecilik uygulamalarının üretim sektörlerine aktarılması olarak tanımlamaktadır (Rehber, 2006:20).

Endüstrileşme ve sanayileşmenin Türk tekstiline olan etkileri, asıl cumhuriyet ve sonrası dönemlerde yoğun olarak yaşanmıştır. Endüstrileşmenin etkileri her sanayi ve sanat dalında olduğu gibi tekstil endüstrisinde de birtakım olumsuzluklara da sebep olmuştur. Bu problemlerin temelinde, tasarımcının, acımasız ekonomik rekabetin yaşandığı, küreselleşen dünyada tasarımlarıyla var olabilme ve tutunabilme yatmaktadır. Zor şartlar altında olan tekstil tasarımcısı bu zorluklar karşısında ya olanı taklit etmekte ya da tasarımlarında basit ve temel formlar kullanmakta, tasarımlarına kendi kültürel kimliğini tam anlamıyla yansıtamamaktadır.

Burada kimlik tanımlanacak olursa, kimlik benliğimiz konusunda ben kimim ve neyim sorusuna verilen arayışın bir sonucudur. Kimlik arayışını belirleyen en önemli unsurlar arasında etnik, dinsel farklılıklar, ekonomik – sınıfsal ayrımlar, aile geleneği, dil, cinsiyet gösterilebilir (Akdemir, 2004:43).

Bu çalışmanın amacı, endüstrileşmenin özellikle cumhuriyet dönemi sonrası Türkiye'deki tekstil ve moda tasarımındaki kimlik sorununa olan etkilerini irdelemek ve çözüm önerileri sunmaktır.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİNDE TEKSTİL VE MODA

Türk tekstil tarihine kısaca bakılacak olunursa Türklerde zengin motif ve desen alt yapısına sahip dokumacılık sanatının Türklerin çıkış yeri olan Orta Asya'ya kadar dayandığı görülebilir. Orta Asya'nın, Altay Dağları ile Orhun ve Yenisey ırmakları arasında kalan bölümünün Türk kültürünün doğuş kaynağını oluşturduğu varsayılmaktadır (Algan, 2005:6).

Dokumacılık sanatı Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra gelişimini hızlı bir şekilde sürdürmüş ve özellik kazanmıştır. Kumaşların ipek, altın ve gümüş teller gibideğerli malzemelerle dokunmuş olması, bunlara ayrıca maddi bir değer katmıştır. Ayrıca her devrin üslubunu aksettiren motifler ve renklerle süslemiş olması da zenginleşmesinde gelişmenin sürekliliğini sağlamıştır. Bu yüzden de kumaşdokumacılığı dokunduğu devrin tarihini yansıtan bir değer olmuştur (Önder, 1995:330).

Anadolu, ortaçağda oldukça önemli bir kumaş üretim merkezi olmasına rağmen bu çağdan kalan kumaş örneği yok denecek kadar azdır. Bilinen en önemli parça, Lyon Dokuma Müzesinde sergilenen ve üzerinde Alâeddin Keykubad için yapıldığı yazılı olan bir kadife dokuma parçasıdır (Kuban, 2004:193).

On üçüncü yüzyılda Marco Polo, Çin gezisinden dönüşünde Anadolu'da gördüğü Selçuklu kumaşlarını övmektedir. İtalyan gezgin, halıların yanında çok miktarda güzel, kıymetli ve çoğunlukla kırmızı ve diğer renklerle dokunmuş ipekli kumaşlardan söz etmektedir. Bunların altın tellerle dokunduğu ve Bizans kumaşları kadar güzel olduğu vurgulanmıştır (Çağman, 1983:100). On dördüncü yüzyılın başında Anadolu'da bulunan Arap gezgini İbni Battuta Ladik'te çok güzel halıların yanı sıra bordürleri altın tellerle dokunmuş çok dayanıklı ve kaliteli pamuklu kumaşların bulunduğunu yazmaktadır. Ayrıca Denizli'de çok ileri bez, Ankara'da sof dokumacılığı olduğunu belirtmiştir (Gürsu, 1988:30). Anadolu Selçuklu döneminde dokuma merkezleri olarak, Konya, Sivas, Kayseri, Erzincan, Malatya ve Ankara şehirlerinden söz edilmiştir (Altay, 1974:12).

Anadolu Selçukluların tekstil sanatı, Osmanlı kumaş sanatının on beşinci yüzyılda verdiği kumaş örneklerine temel oluşturmuştur. Bu dönemde Osmanlı kumaşlarında figüre rastlanmazken simetrik kompozisyonlarda geometrik ve bitkisel motiflerle baklava şeması hâkim olmuştur (Aslanapa, 2005:359).

Osmanlı dokuma kumaşlarının en gelişmiş olduğu dönem on altıncı yüzyıldır. Kumaş desenleri genellikle çiniler üzerinde görülen motifleri daha değişik oran ve dekoratif düzenler içinde kullanılmıştır. Bu yüzyılda üretim Bursa'dan İstanbul'a kaydırılmıştır.

Dokuma sanat on sekizinci yüzyıla kadar geleneklerini korumuştur. Fakat imparatorluğun ekonomik olanaklarının da sınırlanmasıyla birlikte lüks kumaş üretimi de azalmıştır. Avrupa kumaşları on altıncı yüzyıldan sonundan itibaren Türk piyasasına gelmiştir ancak yerli dokumaların yerini alması on sekizinci yüzyılın sonuna kadar sürmüştür (Kuban, 2004:194).

Venedik ve Cenova Cumhuriyetleri, Amalfi ve Piza ile yakın ilişkiler sonucunda Osmanlılar devrinde İtalyan kumaş desenlerinden ilham alan fakat Türk kumaş tekniğiyle dokunmuş kumaşlar da yapılmıştır. Asıl Türk sanatlarında görülen orjinal şekiller natüralist çiçek ve yaprak motifleri bu döneme hâkim olmuştur. Osmanlı kadifelerinde görülen taş

motifleri İtalyan kumaşlarından gelmiştir. Ananas ve enginar motifi de İtalyan ipek ve kadifelerinde çok yayılmıştır. Yükseliş devrinde Türk kumaşları bütün Avrupa'da tanınmış, İsveç'e kadar yayılmıştır. Moskova Kremlin Müzesi silah sarayında rahipler için hazırlanmış eski Türk kumaşından yedi adet ağır kemha kaftan görülmektedir (Aslanapa, 2005:363).

Türk kumaş tekniği, halk arasında dokunan kumaşlar ve saray tezgâhlarında dokunan kumaşlar olarak iki yönde gelişim göstermiştir. Çözücü ve atkısı ipekli, bazen altın ve gümüşle sırmalı kalınca kumaşlara "kemha", zemine oranla süslemesi daha kabarık kadife türüne "çatma", ipekten gümüş veya altın sırmalı tellerle karışık dokunmuş olan kumaşa "diba", som sırma ve ipekle dokunmuş kumaşlara "seraser", altın dokumaya "zerbaft", ipekten renkli parlak kumaşlara "atlas" adı verilmiştir (Sözen, 1983:307).Osmanlı'da damask, brokar, kemha, kadife, çatma, seraser, zerbaft, hatayi, Selimiye ve kutnu gibi dokuma çeşitleri, üç etek, şalvar, kaftan gibi giysi formlarında kullanılmıştır.

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TEKSTİL VE MODA

Osmanlı imparatorluğunun hem siyasal hem de ekonomik olarak çökmesi tekstil sektörünü de derinden etkilemiştir. Türkiye'de cumhuriyet kurulduktan sonra birçok alanda olduğu gibi tekstil tasarımı ve üretiminde de köklü değişimler yaşanmıştır. Tekstilde öncelikle sanayileşmeye, hemen ardından sadece üretim değil tasarım eğitime de önem verilmiştir. Cumhuriyet Türkiye'sinde tekstil sanayiini yürütmek üzere 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur.

1939 yılına kadar Sümerbank tarafından Ereğli, Kayseri, Adana, Malatya ve Bakırköy'de bez, Nazilli'de basma fabrikaları, Defterdar, Hereke ve Bünyan'da halı, Bursa Merinos, İzmir Halkalıpınar'da dokuma fabrikaları işletmeye açılmıştır. Yapay lif anlamında ise ilk üretim Sümerbank Genel Müdürlüğü tarafından kurulan Gemlik Suni İpek Fabrikası'nda yapılmıştır (Turan, 2008:88). Ancak Sümerbank'ın özelleştirilmesiyle tekstilde devlet yatırımı bitmiştir. Fakat daha sonra özel sektörün de katılımıyla tekstil sanayi yeniden atağa kalkmıştır.

Tekstil sanayinin en önemli gereksinimlerinden birisi kumaş ve moda tasarımı yapacak çağdaş tasarımcıları yetiştirmektir. Cumhuriyet döneminde, tekstil sanayine tasarımcı yetiştirmek üzere kurulan ilk eğitim atölyesi Devlet Güzel Sanatlar Akademisi içinde 1940 yılında kurulan "kumaş desenleri" bölümüdür. Bu durumu 1957'de kurulan Tatbiki Güzel

Sanatlar Okulu'ndaki Tekstil Sanatları bölümü izlemiştir. Bu eğitim kurumlarına 1977 yılında eğitime başlayan Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Uygulamalı Sanatlar Bölümü Tekstil Ana Sanat Dalı bölümü de katılmıştır (Halen 9 Eylül Üniversitesi içindedir) (Tansuğ, 1996:347).

Cumhuriyetin ilanından önce saray içinde nakkaşların çizimlerini kumaşa aktaran ve el tezgâhları kullanan özel dokuma ve giyim loncası varken cumhuriyetin ilanından sonra üretim fabrikasyona dönüştürülmüş, ayrıca tasarımın önemi kavranarak tasarımla ilgili bölümler kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra II. Dünya savaşının çıkması, toplumsal olaylar ve kıtlık yılları, ekonomik krizler tekstil endüstrisini ve moda eğilimlerini de olumsuz etkilemiştir. Türkiye'de elit tabakaya hitap eden tekstil ve moda eğilimleri özellikle 1960'lı yıllarda halka yayılmaya başlamıştır.

Aşağıda özellikle Avrupa ve Türkiye'deki dönemleri verilen moda olayları, o dönemin karakteristikleri ile birlikte özetlenerek incelenmiştir. Böylece halka yayılmaya başlayan tekstil ve moda eğilimlerinin tasarımcılarının tasarımlarındaki kimlik arayışına olan etkileri irdelenmeye çalışılmıştır.

2.1. 1960'larda Tekstil ve Moda Eğilimleri

1960'lı yıllar, modanın elit sınıfa hitap etmekten çıkıp gençleri hedef almaya başladığı, farklı ideolojilerin, eğilimlerin ve toplumsal olayların gözlemlendiği "yeni" bir süreci işaret eder. 1940'larda sıkı bel formu, buna karşılık abartılı bir göğüs formu vurgulanır, 50'li yıllarda komplike kesimlerle basenler çekici bir görünüm sunarken, bu dönemin giysilerinde sert ve geometrik formlar öne çıkmıştır. 1960'ların ilk yıllarında First Lady Jacqueline Kennedy şıklığını görmek mümkündür. Bu yıllarda asker kepi şapka, kısa köşeli ceketler, büyük düğmeler, basit geometrik elbiseler, pastel renkler popüler olmuştur. Günlük kullanımda ise kapri pantolon, çivi topuklu ayakkabılar geniş ilgi görmüştür (**Fot. 1**).

Fotoğraf 1. 1960'ların başında First Lady Jacqueline Kennedy giysi örneği

(http://www.modelinia.com/wordpress/wp-content/uploads/2009/05/gettyimages_2659869.jpg)

1960'ların ortasında, Mary Quant'ın 1964'te mini eteği giymesiyle 60'ların trendi tamamen değişmiştir. Mini etek, batı dünyasında neredeyse her şık genç bayan tarafından vazgeçilmez bir giyim tarzı olmuştur (**Fot. 2**). Mini eteği, kısa kesim saçlar ve uzun çizmeler tamamlamıştır. Yine bu dönemde uzay çağını tasarlama gibi bir akım başlamış, sade ve vücuda tam oturan elbiseler, beyaz botlar, PVC kumaşlar öne çıkmıştır.

Fotoğraf 2. 1964'ten sonra mini etek örneği

(<http://www.fiftiesweb.com/fashion/sixties-fashion.htm>)

1960'ların sonlarında ise, hippie görüntü ve yaşam tarzı önem kazanmıştır (**Fot. 3**). Hem erkek hem bayan giyimde çan görüntülü kot pantolonlar, batik t-shirtler, saç bandı, sandaletler ön plana çıkmıştır. Ayrıca saçaklı deri ceketler, Meksikalı köylü bluzları, çingene tarzı etekler, hint motifleri, batik desenli şallar popüler olmuştur (**Fot. 4**).

Fotoğraf 3. 1960'ların sonundaki hippie akımı

(<http://www.fiftiesweb.com/fashion/sixties-fashion.htm>)

Fotoğraf 4. Batik t-shirt örneği

(http://farm3.static.flickr.com/2431/3609917516_f43e2965b6.jpg)

Ülkemizde ise Yeşilçam filmlerinin de etkisiyle dünya ve Avrupa'da son derece yaygın olan mini etek ve hippie akımı 1970'lerde ancak Türkiye'ye girebilmiştir. Türkiye'de bu akımlara ait pek çok tasarım yapılmış ve halk tarafından da benimsenmiştir.

2.2. 1970'lerde Tekstil ve Moda Eğilimleri

1970'li yıllar, 60'ların sonunda görülen hippie akımının devamıyla başlamıştır. Bu dönemde kotlar daralmaya başlamış, İspanyol paça formları, apartman topuk adı verilen ayakkabı (topuk yüksekliği kalın 5-10 cm) çeşitleri ön plana çıkmıştır.

1970'lerin ortasına kadar olan süreçte patchwork yani küçük parçaların üstün dikiş tekniği ile birleştirilmesi ile elde edilen kumaşlar ve Indian look tarzı popüler olmuştur (**Fot. 5**). Tasarımlarda kullanılan kumaşların volanlı ve dökümlü olması sonucunda, 60'lardaki sert ve geometrik kesimlerin yerini bir anlamda yumuşak görüntülü formlar almıştır. Örne, her şey için hatta ceket, palto gibi üst giyim için bile çok popüler olmuştur. Aynı zamanda bu formlar yardımıyla vücudun estetik biçimi bir kez daha vurgulanmıştır. Bu dönemin en önemli aksesuarları arasında oldukça büyük hatta yüzün yarısını kaplayan güneş gözlükleri kullanılır olmuştur.

Fotoğraf 5. 1970'lerde kullanılan Patchwork giysi örnekleri

(http://www.eons.com/images/members/2008/8/12/9/3/9380958121521330008_610w.jpeg)

1970'lerde Yves Saint Laurent tarafından erkeksi stili ile blazer ceketler moda kazandırılmıştır. Etek stilleri düz, büzgülü, pilili tekniklerle tasarlanmıştır. 70'lerde pantolon ve jeanslar geniş paçalı (**Fot. 6**) ve "punk modası" giysi ve saç stilleriyle yüksek moda (haute couture) geçmiştir ancak bu geçiş 80'li yılların başında olmuştur (Öndoğan, 1996:452).

Fotoğraf 6. 1970'lerde İspanyol paça formu örneği

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Dan_Ahlquist_et_al.jpg)

2.3. 1980'lerde Tekstil ve Moda Eğilimleri

80'li yıllar moda ve tekstil sanayinde çeşitliliğin meydana geldiği yıllardır. 80'lerdeki moda, şık ve lüks kadın imajını lanse etmiştir. 80'lerdeki ideal kadın imajı, 50'lerin lady imajına tezat oluşturacak şekilde, güçlü kadın imajı olarak vurgulanmıştır. 80'li yılların moda getirdiği en büyük yenilik giyimde rahatlık olmuş, giysi tasarımlarında rahat ve bol kesimler öne çıkmıştır (**Fotoğraf 7**). Kadınlar genelde eteği tercih etseler de pantolon rahatlığını da benimsemişlerdir (Dereboy, 2004:174).

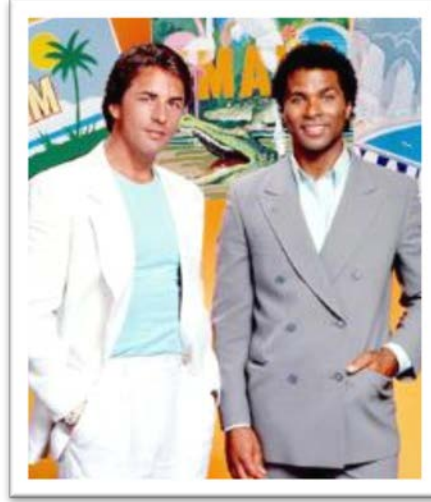

Fotoğraf 7. 1980'lerde vatkalı ceket örneği.

(<http://cliqeypizza.files.wordpress.com/2009/10/80s-fashion-molly-ringwald-lookalike1.jpg>)

Pilili pantolon etekler ve bermuda şort stili etekler 80'li yıllarda moda olmuş ancak kalıcı olmamıştır. Yüksek kaliteli kumaşlardan yapılan şık tasarımlar, yumuşak formulu bluzlarla tamamlanmış, takımlar trençkotlarla kombine edilmiştir. 80'lerin güçlü kadın imajı "Dallas" gibi dizilerde yansıtılmış ve bu dönemin giyim tarzını etkilemiştir. Vatkalı, geniş omuzlu ceketler, uzun topuklu rujan ayakkabılar vazgeçilmez bir giyim tarzı oluşturmuştur.

Erkek giyiminde ise "Miami Vice" dizisi etkili olmuş beyaz pantolon, pembe, turkuaz, eflatun gibi pastel tonlarda tişörtler popüler olmuştur (**Fotoğraf 8**).

Fotoğraf 8. Miami Vice dizisi

(<http://www.textually.org/tv/archives/images/set3/miami-vice6.jpg>)

Yine bu dönemde ünlü moda tasarımcısı Versace'nin tasarımı olan ceket-tişört kombinasyonları moda olmuştur. 80'lerin giyim stilini belirlemede sporun da önemli bir katkısı olmuştur. Özellikle aerobik kıyafetleri, giyime de yansımış, parlak vücudu saran stretchler ve saç bantları modada yerini almıştır. 70'lerdeki yelek boyları kısalmış ve 5 düğmeli yelekler ilk defa bu dönemde 4-6 gibi çift sayılı olarak kullanılmış, kravatlar şekil değiştirerek dar bir forma dönüşmüştür. Kotlar yüksek bel ve şalvar kesim olarak kullanılmıştır (**Fot. 9**).

Fotoğraf 9. 1980'lerde yüksek bel, şalvar kotlar

(<http://img2.blogcu.com/images/1/9/8/1980/getattachment13.jpg>)

Aynı zamanda müzikten de etkilenen bu dönem modası, Michael Jackson'ın (Thriller klibindeki gibi), kırmızı/siyah deri pantolonlar, ceketler, eldivenler, güneş gözlükleri gençler arasında yaygınlık kazanmıştır (**Fot. 10**). Yine ünlü pop sanatçısı Madonna'nın giysilerinde kullandığı tozluklar, deri mini etekler, bolero ceketler giysi formlarında kullanılmış, giysi aksesuarlarında ise kolyeler, kauçuk bilezikler, file eldiven ve çoraplar, dönemin gençleri arasında popüler olmuştur.

Fotoğraf 10. Michael Jackson Thriller Klibi

(<http://johneaves.files.wordpress.com/2009/06/thriller.jpg>)

Türkiye, tekstil ve moda tasarımında 1960 – 80'li yıllarda Dünya ve Avrupa'daki tekstil ve moda akımlarından, sosyal olaylarından çok yoğun bir şekilde etkilenmiş ve bu etkiyi kumaş desenleri ve giysi formlarına yansıtmıştır. Bu yansıtmada sinema, televizyon ve medyanın büyük etkisi olmuştur. Ancak o yıllarda gerek kitlesel iletişim araçlarının her yerde bulunmaması gerekse toplumun birtakım siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alt yapısının hazır olmaması gibi nedenlerle tekstil ve moda etkileşimleri Türkiye'de geç başlamıştır. Buna örnek olarak Avrupa'da 1980'lerin sonunda biten moda eğilimlerinin Türkiye'de 90'ların ortasına kadar sürmesi verilebilir.

Ayrıca Avrupa ile olan tekstil ve moda etkileşiminde, yukarıdaki etkenlere ek olarak tekstil sektöründe endüstriyel ve teknolojik anlamda yaşanan birçok gelişmeler de verilebilir. Örneğin dokuma el tezgâhlarının yerini Avrupa'dan ithal edilen armürlü ve jakarlı dokuma makinelerinin almasıyla desen imkânlarının ve üretimlerinin artması, tasarımlarda

bilgisayarların kullanılmasıyla el ile yapılan ve oldukça uzun süren işlemlerin daha hızlı ve esnek bir şekilde yapılabilmesi mümkün olmuştur.

Kitlesele iletişim araçlarının kullanımının artması herhangi bir tekstil ve moda eğiliminin dünyanın her yerinde hissedilmesini ve yayılmasını sağlamıştır. Tekstil ve moda tasarımcısı teknolojik gelişmelerle beraber dünya pazarlarına üretilen ürünün pazarlanabilmesindeki büyük rolünden dolayı tasarımlarında tüketici toplumun ihtiyaçlarını en esnek ve hızlı bir şekilde karşılamak zorunda kalmıştır.

Bu ihtiyaçları karşılarken tasarımcı, kültürel kimliğinden uzaklaşmaya başlamıştır. Uzaklaşılana bu kültürel kimlikle beraber moda-marka yaratılamaması aynı zamanda yaratılan tasarımların pazarlanmasındaki sıkıntı temel sebep olarak verilebilir. Tasarımcının desenlerinin küresel pazarda tutulmaması ekonomik anlamda kaygıları da beraberinde getirmektedir. Tasarımcı tüm bu olumsuz koşullar altında tasarımlarında pazarda tutulan ve moda olan desenleri veya formları taklit ederek ayakta tutunur hale gelmiş ve bir kimlik bunalımına girmiştir. Tasarımcı, tasarımını ne için ve neye göre yapmalı, kendi öz benliği ve kişiliğini tasarımlarına nasıl yansıtmalı gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Günümüzde bu açmazlara alternatif yaklaşımlar sergileyen tasarımcılar da vardır. Cemil İpekçi, Atıl Kutoğlu, Yıldırım Mayruk, Faruk Saraç, Dilek Hanif gibi modacılar tasarımlarında kültürel kimliklerini yansıtarak Avrupa'da sergilemişler ve büyük beğeni kazanmışlardır.

3. SONUÇ

Türkiye'de yüzyıllardır var olan tekstil sektörü, tekniğin ve sanatın birleştiği, ekonomide lokomotif sektör olma özelliğini hala koruyan önemli ve vazgeçilmez bir üretim dalıdır. Türk tekstil ve moda sektörünün tarihine bakılacak olunursa çok zengin bir motif ve desen altyapısıyla karşılaşmaktadır.

Ancak zamanla artan nüfusun beklentilerini karşılamak için tekstil ve moda sektörü de sanayileşme ve endüstrileşmeden payını almıştır. Endüstrileşme beraberinde az zamanda çok üretim ve hızlı değişen müşteri beklentilerine kısa sürede cevap vermeyi sağlamak için makineleşme, otomasyon ve teknolojiyi kullanma zorunluluklarını da getirmiştir. Bu durum iletişim ve ulaşım imkânlarının arttığı dünyada daha düşük maliyetli üretim yapan yeni rakiplerin de doğmasına sebep olmuştur. Türk tekstil ve moda sektörünün diğer sektörlerde

olduğu gibi sadece iç piyasanın değil aynı zamanda dış piyasanın da taleplerine ve yoğun temposuna ayak uydurması zorunda bir hale gelmiştir.

Endüstrileşmenin ve rekabet ortamının bir sonucu olarak tasarımların bir ticaret aracı (meta) olarak görülmesi bu sektörde çalışan ve özgün tasarımlar üretmesi beklenen tekstil ve moda tasarımcılarını ya önceki tasarımlardan alıntı yapmaya ya da diğer tasarımları taklit etme yöntemlerine itmiştir. Bu durum Türkiye'deki tekstil ve moda tasarımcılarını tasarımlarında kendi kimliklerinden uzaklaştırmış ve ürüne katma değer katması beklenen tasarımların da basitleşmesine sebep olmuştur.

Bu sorunların giderilebilmesi için Türkiye'deki tasarımcıların binlerce yıllık kültürel birikimlerini ve zengin kültürel miraslarını yeniden değerlendirmeleri ve kendi kimliklerinden de ödün vermeyerek tasarımlarını yapmaları bir çözüm önerisi olarak verilebilir. Ayrıca geleneksel giysiler ve kumaşların yeniden modernize çalışmalarının yapılarak hem kullanım olanakları arttırılabilir hem de sektöre kazandırılabilir. Üniversitelerin güzel sanatlar fakülteleriyle ilgili tasarım fakültelerinin kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör temsilcilerinin ortak proje çalışmaları, çalıştaylar, defileler, sergiler, yarışmalar yapmaları sağlanarak tasarımcıların kısır döngüden çıkmaları sağlanabilir. Bu tarzda oluşturulacak tasarımların da sıkıntı içerisindeki tekstil sektörü ve sanatına bir dinamizm getireceği ve tasarımcının tasarımlarındaki kimlik arayışına olumlu etki edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAP

AKDEMİR, M., (2004). "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1.

ALGAN, K., Ş., (2005). 19. Y.Y. Osmanlı Saraylarında Kullanılan Kumaşlar ve Bu Kumaşlarda Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun Yeri ve Günümüze Yansımaları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

ALTAY, F., (1974). **Türk Kumaşları**, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

ASLANAPA, O., (2005). **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

CRANE, D., (2003). **Moda ve Gündemleri**, Özge Çelik, (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

ÇAĞMAN, F., (1983). **Osmanlı Sanatı**, Anadolu Medeniyetleri III. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

DEREBOY, E. J., (2004). **Kostüm ve Moda Tarihi**, Özel Güzel Sanatlar Stilizlik Yayınevi, Ankara.

ERTÜRK, N., (2011). "Moda Kavramı, Moda Kuramları Ve Güncel Moda Eğilimi Çalışmaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Art –e Dergisi**, Yıl 4, Sayı 7.

GÜMÜŞ, Ü. B., (1995). Uluslararası Pazarlar İçin Üretim Yapan Türk Hazır Giyim İşletmelerinde Moda Tasarımı Çalışmalarının Sektörel Olarak İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÜRSU, N., (1988). **Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler**, Redhouse Yayınevi, İstanbul.

KOCA, E., ve F., KOÇ, (2010). "Güzellik Yarışmalarının Türkiye'deki Moda Bilincinin Oluşumuna Etkileri", **Acta Turcica -Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl 2, Sayı1.

KUBAN, D., (2004). **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları**, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

ÖNDER., M., (1995). **Şaheserler Konuştukça**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

ÖNDOĞAN, Z., (1996). "1960'tan 1980'e Kadar Moda", **Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi**, Yıl 6, Sayı 6.

REHBER, E., (2006). "**Tarımda Endüstrileşme ve Küreselleşme**", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, İktisat Dergisi, Yıl 42, Sayı 477.

SÖZEN, M., (1983). **Tarihsel Gelişimi İçinde Türk Sanatı**, Anadolu Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

TANSUĞ, S., (1996). **Çağdaş Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

TURAN, Z., (2008). **Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi**, Doruk Yayıncılık, İstanbul.

TAYLOR, M., (1999). **Technology of Textile Properties**, Forbes Publications, London

İNTERNET

http://www.modelinia.com/wordpress/wpcontent/uploads/2009/05/gettyimages_2659869.jpg (Erişim tarihi 7/5/2010)

<http://www.fiftiesweb.com/fashion/sixties-fashion.htm> (Erişim tarihi 5/5/2010)

<http://www.fiftiesweb.com/fashion/sixties-fashion.htm> (Erişim tarihi 5/5/2010)

http://farm3.static.flickr.com/2431/3609917516_f43e2965b6.jpg, (Erişim tarihi 5/5/2010)

http://www.eons.com/images/members/2008/8/12/9/3/9380958121521330008_610w.jpg, (Erişim tarihi 6/5/2010)

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Dan_Ahlquist_et_al.jpg (Erişim tarihi 6/5/2010)

<http://cliqueypizza.files.wordpress.com/2009/10/80s-fashion-molly-ringwald-lookalike1.jpg>
(Erişim tarihi 6/5/2010)

<http://www.textually.org/tv/archives/images/set3/miami-vice6.jpg> (Erişim tarihi 6/5/2010)

<http://img2.blogcu.com/images/1/9/8/1980/getattachment13.jpg> (Erişim tarihi 7/5/2010)

<http://johneaves.files.wordpress.com/2009/06/thriller.jpg>(Erişim tarihi 7